

Куликова Людмила
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
kulykova_liudmyla@mdpu.org.ua
<http://orcid.org/0000-0001-5368-0108>

НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КООПЕРАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ

***Summary.** The article highlights the strategies and tactics used by the participants in the dialogue to form a common format for the dialogue. Imitation of such strategies, correctly chosen goals and attitudes contribute to the achievement of students' language competence. The cooperative strategy is focused on finding a compromise and agreement and is implemented by the speaker in speech tactics that differ in initial communicative intentions and a number of pragmatically relevant parameters. Examples of speech tactics of apology, hint, false consent are given.*

***Key words:** dialogue, speech strategy, tactics, cooperative communication, speech etiquette.*

У зв'язку з глобалізацією і розширенням суспільних потреб у англomовній комунікації в процес спілкування залучається широке коло осіб з різним рівнем освіти і соціальним статусом. Тому навчання діалогічного мовлення студентів є першочерговим завданням на заняттях з англійської мови для мовних спеціальностей вищої школи для формування комунікативної компетентності, яка забезпечує професійну підготовку педагогічних кадрів для загальноосвітніх закладів.

Важливою відмінністю діалогу, що моделюється, від діалогу в природному середовищі є відмінність за принципом кооперації. У штучних діалогах спочатку передбачається, що всі учасники по можливості дотримуються правил кооперативного спілкування, метою якого є спільне просування в плані мовної взаємодії. Тому в аудиторії створюється доброзичлива атмосфера, де кожен учасник комунікації готовий вислухати і підтримати партнера. Тим часом, реальне мовне спілкування не завжди настільки однорідне. Близько половини реплік в симетричних кооперативних діалогах, що протікають в природному середовищі, переривається партнером. Кількість переривань в діалогах некооперативних типів, наприклад конфліктних, може досягати 80% і збільшуватися з підвищенням швидкості протікання акту комунікації. Однак наявність великої кількості перерваних реплік далеко не завжди має на увазі

заперечення правил кооперативного спілкування. Слід брати до уваги особистісні характеристики комунікантів, зокрема ступінь активності, темперамент, особисту зацікавленість та ін. [3, с. 185].

Характерною особливістю процесу спілкування є діалогічний принцип побудови, який передбачає розподіл ініціативи між партнерами, виконання комунікантами поперемінно ролі мовця і слухача. Успішність мовного спілкування визначається складовими прагматичного характеру і досягненням мовцем стратегічної мети в умовах безконфліктного мовного спілкування. Порушення зміни комунікативних ролей в процесі спілкування може призвести до комунікативної невдачі. В результаті, в мовній комунікації спостерігається таке явище, як «переривання мовного спілкування». Перервана мовна комунікація являє собою навмисне припинення одним з комунікантів мовного контакту, яке протипоставлене завершеною мовною комунікацією, що характеризується дотриманням конвенціональних правил при закінченні мовної взаємодії. Іноді учасник мовного спілкування, не бажаючи продовжувати розмову на певну тему, може перервати мовну комунікацію [2, с. 223].

На думку зарубіжного лінгвіста Дженіфер Коутс, переривання мовної комунікації являє собою асиметричну модель мовного спілкування, порушення в зміні комунікативних ролей між комунікантами, в результаті чого переривання призводить до конфронтації по відношенню до адресанта. Той, хто перериває розмову, має бажання зайняти лідируючу позицію в мовному спілкуванні по відношенню до партнера по спілкуванню [4].

Комуніканти корегують свої мовні дії в залежності від ситуації, що склалася під час мовного спілкування. Таке регулювання і коригування комунікативних ходів здійснюється в ряді комунікативних стратегій і тактик.

На думку І. І. Гулакової, вибір стратегії мовної поведінки відбувається під впливом психологічної установки, яка включає когнітивні, мотиваційні і моральні аспекти. Виділяючи установку на партнера по комунікації, проти нього та на ігнорування партнера, дослідниця поділяє стратегії на конфронтаційну,

активно-нейтральну, пасивно-нейтральну і кооперативну, які можуть бути представлені певними тактиками [1, с. 10].

Кооперативна стратегія протиставляється конфліктній, оскільки орієнтована на пошук компромісу та згоди. Стратегія кооперації реалізується мовцем в декількох мовних тактиках, що відрізняються вихідними комунікативними інтенціями і рядом прагматично релевантних параметрів. Експлікуються мовні тактики вибачення, натяку, помилкової згоди.

Тактика вибачення заснована на демонстративній ввічливості, що є невід'ємною рисою комунікативної поведінки англійців. Дана тактика має дві ілюктивні мети: функцію визнання провини і контактовстановлюючу. Адресант прагне нейтралізувати можливу шкоду для відносин, підтримати гармонію і зберегти перспективу подальших відносин зі співрозмовником. Подію, що обумовлює вибачення за перерване спілкування, адресант оцінює як негативну для адресата, через що бажає згладити провину. Представник англійської комунікативної культури тактовно і ввічливо перериває спілкування, використовуючи такі експресивні висловлювання: *excuse me; sorry, I have to go; I beg your pardon* та ін.

Тактика натяку є характерною рисою емотивної англомовної комунікації. Основним завданням цієї тактики є регулювання ступеня емоційного впливу на співрозмовника, згладжування «гострих кутів» при перериванні спілкування за допомогою зниження значущості висловлювання. Для представників англомовної комунікативної культури характерна контрольована демонстрація емоційного ставлення. Згідно стереотипу, англійці є ввічливими, галантними, чемними, навіть манірним, але при цьому стриманими, незворушними і навіть байдужими до деяких моментів.

Мовна стратегія кооперації в перериванні мовного спілкування може реалізуватися тактикою помилкової згоди. Представники англійської комунікативної культури уникають суперечок. Для англійця є поганим тоном без міри проявляти свою ерудицію, безапеляційно стверджувати будь-який факт.

Адресат може погодитися з адресантом, щоб не вступати в суперечку, може перервати комунікацію, використовуючи мовну тактику помилкової згоди.

Тактика обурення, яка є характерною для конфронтаційної стратегії переривання спілкування, заснована на порушеннях правил комунікації. Вона типова для мовних ситуацій, в яких відбувається порушення етичних правил ведення бесіди, обмін комунікативних ролей комунікантів. Комунікант перериває розмову, якщо він незадоволений, обурений або роздратований мовними діями співрозмовника, ходом розмови.

Англіїці, будучи ввічливою, галантно, чемною і вихованою нацією, намагаються уникати конфліктних мовних ситуацій, тому мовний етикет грає величезну роль в англійському комунікативному середовищі.

Формування стратегій встановлення контакту передбачає оволодіння знаннями про етикетні особливості рідної і англійської культур, відповідними мовленнєвими і мовними засобами для обміну привітаннями, встановлення контакту з певною метою, виявлення інтересу до особистості партнера по комунікації. Недостатнє володіння реаліями загальнокультурного характеру, незнання соціокультурної і поведінкової специфіки англійського партнера по спілкуванню може привести до дискомфорту в реальному іншомовному спілкуванні і викликати психологічні труднощі. Одержання і повідомлення інформації в процесі спілкування вимагають знань мовних кліше, сценаріїв проведення розмови, формування навичок і вмінь прийому та передачі інформації (уточнення, перевірка, підтвердження, пояснення тощо).

В процесі формування комунікативної компетентності студенти повинні засвоювати стратегії англійського спілкування, які пов'язані зі специфікою мовленнєвих дій і їх лінгвістичного вираження, так як вони здійснюються носіями мови. Наприклад: вибачення (*I apologize. I'm sorry.*); відмова (*Sorry, I really can not be of any help*); прийняття відповідальності на себе (*It's my fault, really. I have not phoned Nick yet*); пояснення причини (*I had to read for my exam then. I really tried hard not to interfere. I'm terribly sorry.*); обіцянка (*I'll do better*

next term); заспокоєння (*Believe me, you're not the only one. That's not your fault*); скарга (*The excursion was not that exciting, was it?*); комплімент (*How good of you to help poor Ann*).

Для успішного здійснення спілкування, взаємодії і впливу на комуніканта слід також формувати соціально-афективні стратегії, які включають використання інтонаційних засобів, міміки, жестів; використання засобів емоційного забарвлення висловлювання; засобів зняття напруги в розмові і встановлення контакту із діалогічним партнером; використання засобів заповнення пауз, уникнення теми розмови і вираження інших комунікативних намірів.

Стратегії та тактики, що застосовуються учасниками діалогу, пов'язані з наміром мовця впливати на хід оповідної лінії, скорегувати її розвиток. В цілому, саме вони формують загальний формат протікання діалогу в природному мовному середовищі. Імітація подібних стратегій, правильно обрані цілі і установки можуть істотно нівелювати відмінності між навчальними і автентичними діалогами, а значить – стати ще одним кроком в досягненні студентами мовної компетентності.

Отже, викладачеві за допомогою мовних стратегій і тактик слід здійснювати правильне коригування мовленнєвих дій студентів під час навчання ведення діалогу в певній комунікативній ситуації. Вибір кооперативної комунікативної стратегії і мовних тактик має будуватися на знаннях національно-культурної специфіки спілкування англійців і нетиповості для них конфронтаційної стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулакова И. И. Коммуникативные стратегии и тактики речевого поведения в конфликтной ситуации общения : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Орел, 2004. 152 с.
2. Ерманова Б.Б. Коммуникативные стратегии и тактики прерывания речевого общения в английской коммуникативной культуре. Политическая лингвистика. 2014. 2(48). С. 223–228.
3. Тымбай А.А. Речевые стратегии в диалоге на иностранном языке. Филологические науки в МГИМО. 2008. №31. С. 184–191.
4. Coates Jennifer. Gender, status and power in discourse behavior of men and women. 2004.